

Miran Jarc: Novo mesto

»Kako lepe lase ima!« ga je vznemirilo, ko je srečal Natašo v družbi njenih sošolk. In ko je šla mimo njega, vsa igriva in smejoča se, je izdihavala vonje, ki so vzbujali podobo salona s klavirjem in cvetlično mizico v soju z rožnatim senčnikom zastrte svetiljke, spominjali na svetlikajočo se svilo in na bele prste dekliške roke, ki počiva na tipkah klavirja.

Ponoči pa so se take misli in želje utelešale v podobe in privide, ki so razvneli v duši vse sile v en sam klic kopnenja po dekletu. Začel je doživljati pekočo razvnetost omahovanja in pričakovanja, mesečinsko godbenost pokrajin in sentimentalnih romanov, spečih jezer v zatišju ogromnih gozdov, kakor da so jih pričarali nibelunški epi, vodometov v zvezdnem soju sredi gajev, ki skozi nje koprnijo zvoki španske serenade, belega dvorca v ravnini z vitkimi topoli, preko katerih se neso srebrni in zlati oblaki v mesečini, gorskih samot zatočišče, odkoder ni več poti nazaj v dežele in mesta... Tisočere podobe so sproščale venomer in venomer samo Njo, priklicano iz prvega hrepenenja po brezbrežnih širjavah neskončnosti. Najčarodejnejši strunarji vseh dob so jo napovedovali, pripovedniki mračnih in mogočnih usod so jo upodabljali, glasbeniki so zajeli najrahljše slutnje o njej v koprenaste zvoke, ki so samo zastiralo nekega neizrečeno opojnega zvenenja v gledanju brezčasia.

V vročičnem vrenju so zakipele speče podtalne sile in sle, podirajoče ves zunanji red zakonitosti, peneč se v strašen slap, ki mu ni mej ne pregraj: vse pozabiti, iztrgati se času in prostoru, samemu sebi in biti samo še — plamen, ki zagori, gori in dogori kot meteor.

Iz vseh teh dni in noči je dozorel sklep: govoriti z Natašo, — sklep, ki ga je izsilila neka tako globoka volja, da je moralo utihniti vsako preudarjanje in ugibanje. Ves svet je spremenjen, vsa pota vodijo k nji.

Danijel Bohorič se je po neki prečuti noči odpravil, da obišče Natašo Steinovo.

Zimsko jutro. Bohorič stoji na vrhu klanca, ki vodi od Kapiteljske cerkve v mesto. To ni več resničnost, to je živ sen: te drobne bele hišice z baročnimi okraski, z ledenimi rožami na okencih, skrite med tihimi vrtovi, iskreče se v februarški snežnini.

Bohorič je že ure in ure čutil tesnobo v srcu. Polaščal se ga je strah, kakor ga ni več poznal izza otroških let. Vsak predmet se mu je zazdel turoben in tuj. Stopil je k oknu in se ozrl v temačno pokrajino, nad katero so viseli težki zgoščeni oblaki pripravljajoče se nevihte. Nad obronki gozdov in hribov se je raztezala krvavordeča progga, sveteča v gosto temo oblakov, ko da se je vnelo vse obzorje. Edina svetla točka v tem blaznost izziva jočem ozračju je bila cerkvice na Trški gori, čisto osamljena, pa prav zato tako vidno poudarjena, da Bohorič ni mogel odmakniti od nje pogleda.

Čez nebo se je razkrižala silna ognjena kača. Tresk s zateglim grmenjem od vseh strani obzorja, kot da se je razklala zemlja. Bohorič se je sklonil niže: zdaj, zdaj buhne iz bližine stolp plamenov. Grozeč molk. Ves je bil osredotočen v pričakovanje nečesa strašnega, kar je prežalo že dolgo v njegovi podzavesti. Zmrazil ga je občutek, da stoji pod vplivom neke tajne volje, da ga nadzira nevidno bitje. Nestrpnost se je dostopnjevala do neznosne negotovosti. Med tem se je že vse stemnilo. Prav počasi se je okrenil in tedaj je zagledal v zrcalu svoj blede obraz, komaj še nekoliko osvetljen od motnih odsevov prednočja. V tem trenutku pa je kriknil kakor brezumen. V zrcalu je zagledal nekaj strašnega: za njegovim hrbtom se je vzpenjal človek, ki ga je zrl s široko razprtimi očmi. Prav za prav je videl samo oči, velike, vprašujoče.

»Jezus!« je zakričal in odskočil. Zakrilil je z rokami in se pogнал. Istočasno je odjeknil še neki krik, skoro nečloveški. Dvoje teles je v temi zadelo drugo ob drugo.

Bohorič je samogibno zaprl oči in planil k vratom. Tedaj se je njegove rame oklenila tuja roka. Ves je oledenel. Brezčuten je pričakoval, kaj se bo zgodilo. Nevede se je okrenil: pred njim je stal neznan človek.

»Seveda si ti, ti si!« je vzklikal neznanec s hripavim glasom. Ta glas! Bohorič ga je spoznal. Bil je Jerman.

Kako je prišel, odkod, kdaj? Vsa ta vprašanja so se mu prehitevala, ko je prižigal svečo. Kako pa je osupnil, ko je luč osvetlila njegovega prijatelja: izsušen do kosti, mrtvaškega obličja, trudne, ugasle oči, na golo ostrižen, oblečen v raševinasto, staro rjavo suknjo, ki mu je bila predolga, ovratnik zavihan navzgor, strgani vojaški čevlji.

»Za božjo voljo, Jerman. Ti! Pa kaj je s teboj?! Kakšen pa si! Ves si premočen. Od mraza kar drhtiš. Sedi, sedi, takoj ti napravim čaj ... O, da si prišel!«

Hitel je v kuhinjo in ker ni bilo nikogar doma, je sam začel pripravljati čaj.

»Pobegnil je, od vojakov pobegnil«, ga je obšla prva jasna misel. Zato je ves tako prestrašen. Zato se je tako boječe vtihotapil. In ko je še premišljal, še vedno v strahu in obenem razburjen od veselega iznenadenja, so se odprla vrata in vstopil je Jerman. Bohoriča je obšla nova groza: zagonetni begun je stopal kakor mesečen, z iztegnjenimi rokami, kakor slepec, ki otipava zrak.

»Saj si ti, seveda si ti, Danijel!« je vzklikal spet ves začuden in se sklonil čisto blizu Bohoriču do obraza.

»Seveda sem jaz. Pomiri se. Saj si na varnem!«

Jerman ga je ošinil s sumljivim pogledom in se ozrl okrog sebe.

»Na varnem sem, praviš? Ne, ne, tudi ti menda prikrivaš. Prav zdaj, ko si me pustil samega v sobi, sem spet slišal...«

»Kaj si slišal?«

»Nekaj prikrivaš. Past si mi nastavil. O, vse vem, mene ne prevariš. Preveč sem že izkusil... Jezus, ves si rdeč v obraz! Prav tak si kakor so oni...«

»Kdo oni?«

»Oni, ki me zasledujejo. O, kaj vse so delali z menoj. Vsa lica so imeli okrvavljena in nosili so krvave predpasnike kakor mesarji. Strašne stvari so počenjali. Iz barak se je vso noč slišalo divje vpitje. To je bila vivisekcija. Joj, joj... In zvezali so me. Ustreliti so me hoteli. Kleče sem jih prosil, da so me pustili pri življenju. V klet so me zaprli in vso noč so plesali okrog mene. In ženske so bile med njimi. Rdeče ženske...«

»Za boga, kaj ti je, Jerman?«

»Nič se ne potvarjaj, vse vidim. Joj, spet slišim...« Sklonil je glavo, kakor da prisluškuje.

»Kaj slišiš?« je Bohorič s strahom vprašal. »Žvižge. Čisto razločno slišim. Spet... spet... Zdaj pridejo pome. Ti si v tajni zvezi z njimi. Tak prijatelj si ti? Vidim, vsi so se mi izneverili. K tebi sem pribežal. Pa sem se zmotil...«

Nenadoma je umolknil in prijel Bohoriča za roko. »Povej, kaj delaš. Strup kuhaš zame. Strup, saj vidim...«

»Za božjo voljo ... Jerman!«

Jerman je začel hoditi po sobi in si nestrpno trl čelo z roko.

»Tak sedi vendar«, ga je miril Bohorič.

»Saj ne veš, kako me boli glava! Raznesti me hoče. Vse noči nisem spal. O, kako so grešili nad menoj! Kaj sem jim storil, kaj? Pokleknil sem pred morilce in jih prosil odpuščanja. Molil sem. Na glas sem molil. Moj Bog, tak duh je bil v meni, pa so ga štrli... do smrti so me izmučili.«

Spet je pogledal topo predse. Za nekaj trenutkov je bil videti miren. Nekaj svetlega mu je zablestelo v očeh, kakor od nekoč. Bohorič je ujel to trenutno upanje in v hipu je že spet mislil, da ima pred seboj nekdanjega prijatelja.

Bohorič bi ga tako poslušal ure in ure. Ugajala mu je opajajoča samozavest tega človeka, ki si ni nikoli prizanašal. Čudil se je, odkod in kako se je izoblikoval Vrezec, ki je izseval neki nečloveški fluid. Vrezec pa mu je kar mimogrede kaj povedal o sebi, o zasmehu sošolcev, ki so ga prva leta odrivali iz svoje družbe. Preplašen se jim je umikal, ker se jim je čutil manjvrednega. Ko pa je odkril v sebi, da se tako bistveno razlikuje od njih, se je osamosvojil. Leta in leta se je vzdajal v voljo, rastle je ob na j-neznatnejših poskusih. Če je prej povešal poglede, se je zdaj vzravnaval in vsakemu predrzno pogledal v oči. V nekaj letih se je docela spremenilo razmerje med njim in tovariši. Nikdo se mu ni upal več javno posmehovati. Do deklet se je vedel drzno, ni se jim razdajal v čuvstvih, ledeno hladen se je igral z njimi v pogovorih.

»Zdaj čitam Lombrosovo 'Genie und Irrsinn', to je zame močna knjiga, iz katere sem se mnogo naučil.«

In pripovedoval mu je o Tassu, o Napoleonu, o Gogolju, o Poeju in o Dostojevskem.

»Sami satanski božjastniki. Vrag je, če si zapišeš dušo nevidnemu čarodeju. Pazi se, Bohorič. Umetnost ni uspavalno sredstvo za zajetne meščane, pa tudi ne bojno orožje množic. Umetnost je krik demonske radosti človeka, ki pleše skozi vse svetove.«